

LÁSKY ORLOV TATRANSKÝCH

Cyklus príbehov osudových lások básnikov štúrovskej generácie

VIII. časť: (Divný) Janko a Mária Palexína

Janko Kráľ - enfant terrible štúrovskej generácie - sa od svojich vrstovníkov v mnohom odlišoval. V pozitívnom i negatívnom zmysle. I príbeh jeho manželstva sa teda bude líšiť od predošlých, ktoré sme v našom cykle priblížili. Najmä v tom, že skutočnej lásky a úcty, predovšetkým z jeho strany, v ňom bolo pramálo.

Divný Janko

*Synček je veľmi divný, nikdy nie veselý,
hrdý, ukrutný, divý, hockde taísť smelý;
nikoho si neváži, nikomu nedvojí,
v ľudoch lásky nehľadá, hnevu sa nebojí;
ľudia ho nenávidia, on sa chce vypomstiť,
jemu všetko jedno je: dneska či zajtra hniť.
Kamarátstva netrpí, na sebe prestáva,
samotný na nábreží on Váhu sedáva...*

Tieto verše z balady Zakliata panna vo Váhu a Divný Janko, akoby boli opisom jeho samého.

Zo školy si pamätáme, že Janko Kráľ bol geniálnym básnikom, zo štúrovskej generácie najrevolučnejším a popri Samovi Chalupkovi, Andrejovi Sládkovičovi, Samovi Bohdanovi Hroboňovi a Jánovi Bottovi najoriginálnejším a najnadanejším. Pri jeho mene však väčšine z nás automaticky napadne aj prívlastok „divný“, ktorý mu „prischol“ už za jeho života. A ako sa zdá, plným právom.

Skúsme si naznačiť najcharakteristickejšie črty jeho čudáckej povahy i možné dôvody (ak sa dajú vystopovať a odhadnúť z dochovaných prameňov), z ktorých tieto črty vychádzali.

Jedna z fiktívnych podobizní J. Kráľa. Jeho skutočnú podobu nepoznáme

Janko Kráľ bol vnímavý a inteligentný. Dokazuje to jeho vysoko umelecky a esteticky zvládnutá poézia a napríklad i fakt, že ovládal 5 cudzích jazykov. Vadila mu nielen hmotná, ale najmä duchovná zaostalosť väčšiny vtedajšieho Slovenska v porovnaní s „väčším“ svetom – Viedňou, Pešťou, ale i Bratislavou. Samovi Bohdanovi Hroboňovi počas svojho pôsobenia v Pešti u Alexandra Vrchovského napísal: „...U nás v Pešti, trebárs cudzí element tu stĺpy dôstojnosti položil, predsa je život čo do obsahu zaujímavejší ako kdekoľvek tam po tých úzkych dolinách. Mňa tá slovenská stuchlina a nečinnosť, keď som bol ostatný raz v Liptove, veľmi zarazila a nechcel by som v takom položení, ako som vtedy bol – hneď zas Liptov vidieť a vedieť.“

Ľudovít Štúr

Bol však aj rebel, svojhlavý a vzdorovitý, bez úcty k autoritám. Božena Němcová ho v listoch opísala nasledovne: „...zná mnoho a je bystrá hlava; jen rád se hádá, je to věčná opozice, začni co začni... je divý chlap a veliký cynik... je přece poctivý a básník váš největší.“ Podobné hodnotenia sa zachovali aj od ďalších jeho súčasníkov.

Býval často príkry a až grobiansky vo vyjadrovaní i konaní, keď niečo nešlo tak, ako si predstavoval. Znepriatelil si tým mnohých svojich dovtedajších priaznivcov, napr. Štúra, keď kritizoval podobu a (podľa Kráľa) oportunistického a málo radikálneho ducha čerstvo založených Slovenských národných novín. Štúr sa na jeho grobianstvo požaloval Samuelovi Bohdanovi Hroboňovi: „Písal mi aj Kráľ list, ale impertinentný, grobiansky. Vozí sa po novinách...hovorí, že svet očakáva nový princíp...- no slovom hovorí tak, ako keby z duba spadol. ...Ja som toho človeka náramne rád videl, čo mi aj príkrosti narobil, všetko som mu premláňal. ...Ale teraz sa mi už zhnusil, ako sa zhnusil mnohým našim najporiadnejším, čo s ním obcovali: Kadavému,

Hurbanovi atď. I Chorváti mi o ňom zo Záhrebu nechvalne písali!“ A až do svojej tragickej smrti sa Štúr s Kráľom nepomeril.

Toto Jankovo správanie bolo pravdepodobne nechceným duševným dedičstvom po jeho otcovi, Jánovi, liptovskomikulášskom mešťanovi a mäsiarovi, ktorý bol surovec a pijan, a ktorý týral deti aj manželku. Viaceré náznaky (vrátane jeho vlastných slov z listu S. B. Hroboňovi a rozhovoru s Boženou Němcovou) ukazujú, že Jankovo detstvo sa dosť podobalo opisu z jeho neskoršej balady „Zakliata panna vo Váhu a divný Janko“.

*Otec ho ako koňa mláti odmalička
s plačom ho napomína biednučka mamička;
ale čo sám archanjel prvší z neba sstúpi,
ver Janík ani tomu na krok neustúpi.*

Inokedy ale dokázal byť Janko Kráľ veľmi citlivý, háklivý na každú nespravodlivosť a súcitný s obyčajnými biednymi ľuďmi. Tieto vlastnosti zdedil po svojej matke Žofii, pochádzajúcej zo schudobneného zemianskeho rodu zo Zádiel'a. Bola o jedenásť rokov mladšia, ako jej manžel a na rozdiel od neho jemná a citlivá. Ona Janka dokázala utešiť, ošetriť mu rany na tele i na duši. Janko ju nadovšetko miloval a matka bola najsilnejším (a možno jediným) dôvodom k jeho občasným návštevám rodiska. Jankovi spolužiaci na bratislavskom ev. lýceu spomínali, že nie raz sa z ničoho nič schytil pešo cez hory domov, do Liptovského Mikuláša, len aby sa na chvíľu videl s mamičkou.

*Môj synak drahý, moje potešenie,
ak to uznávaš, že som ti ja mati,
prijmi poradu — ktože ti ju môže,
ak len nie tvoja vlastná mater dati —
prijmi poradu: d'aleko sa nepusť,*

V rozprávkach a povestiach o Jánošíkovi a iných zbojníkoch, ich stratených pokladoch, ale najmä bosorkách, škriatkoch, drakoch, zakliatych pannách i skamenelých hriešnikoch, umrlcoch, kúzlach a divoch, ktoré počúval v detstve, najmä u starých rodičov, mala zrejme korene Kráľova viera vo všelijaké nadprirodzené bytosti a javy. Veril v duchov a mátohy a údajne sa ich veľmi bál. Štúr, u ktorého začas býval, keď študoval na lýceu v Bratislave, o ňom rozprával nemeckému žurnalistovi Heinrichovi Pröhlemu: „...v noci behá okolo po Karpatoch, kde zapáli veľké ohne, a keď ho vyplašené havrany v hustých krdľoch obklopa, s hrôzou odtiaľ uteká, keďže verí v mátohy.“

*Mátohy... Havrany...
Prvý raz havran prerečie
na vršku smreka zrutného
a divotvorná reč zaznie.*

V povestiach však okrem tejto viery tkvela i Jankova bohatá obrazotvornosť a záujem o ľudovú slovesnosť, ktoré sa v takej čistej a podmanivej podobe prejavili v jeho baladách

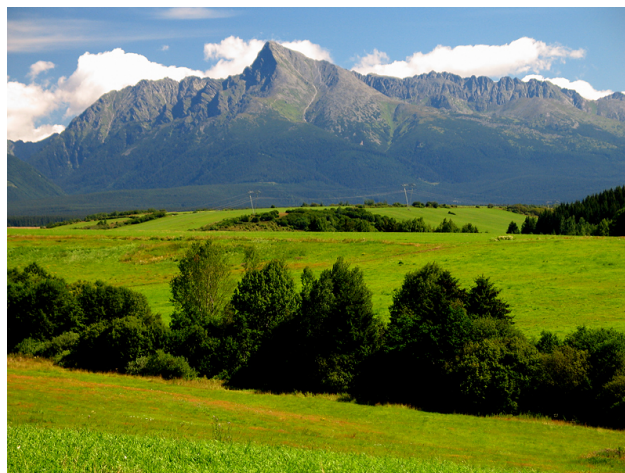
*A pri tom cimiteri, čo sa tam nestáva?
Umrlý na hrobe spolnoci sedáva.
A pri tom cimiteri podivné príhody:
Spolnoci pred vrátmi duch umrlý chodí.
A pri tom cimiteri neslýchané divy,
kto z divu neskape tam, ten je šťastlivý!*

Hlboko jeho náтуру ovplyvnila aj príroda, ktorá sa mu stala útočiskom, keď ho z domu vyhánala otcova tyrania. Túlal sa po okolí Mikuláša, po lesoch i popri brehu Váhu, s očami opretými na Tatry a najmä velebný Kriváň. Možno už vtedy pocítil túžbu letieť slobodne svetom ako orol, majestátne krúžiaci nad tatranskými štítmi.

*Keby ja bol orol vták,
vyletel bych nad oblak,
zaplieskal bych kridlami
nad našimi Tatrami.*

Oblúbil si samotu, ale aj búriace sa živly, ktoré ako by boli zhmotnením jeho rozbúreného vnútra. Kráľov bratislavský spolužiak, sliezsky Poliak Pavel Stalmach spomína: „*Janko Kráľ ako básnik mal zvláštnu vášeň: zvlášť zimnými večerami, keď vietor šumel a snehom metal, prichádzal ku mne a chodili sme do hája Au, a keď stromy od víchru sa nad nami uhýnali – to bola jeho najväčšia potecha!*“

Z detstva si Janko odniesol aj úprimnú náklonnosť k svojmu národu, pretože Kráľovci boli známi ako ľudomilovia a národovci. Túto náklonnosť počas života ešte rozvinul, najmä zásluhou stykov s poprednými slovenskými osobnosťami tej doby – Štúra, Hurbana, Hodžu, Francisciho, Daxnera, Hroboňa a iných. Z celého srdca, aj keď niekedy veľmi svojsky, túžil národ pozdvihnúť z jeho „stuchliny“ a poroby. A národu zostal verný až do smrti, napriek tomu, že mu to prinieslo veľa príkoria a ústrkov.

*Povedajú na mňa, že som pansláv stranný,
ja som Slovan jak tá jedľa na Kriváni.
Ja som nie z nemeckej, ni z maďarskej krvi,
môj národ slovenský na svete je prvý.*

Jozef Miloslav Hurban

Janko Kráľ bol po celý svoj život neochvejne bol presvedčený, že každý človek i každý národ (a teda aj Slováci) má právo na slobodu a jej odopieranie považoval za jeden z najväčších zločinov.

*Hej, sloboda, krásne meno – svetu na závade!
Bračekovci naši drahí, vrahovia sú všade:
jeden prosto, druhý zboka, tretí v stranu inú
chcejú zničiť našu drahú slovenskú rodinu.*

Preto s nadšením privítal prijatie „marcových zákonov“ v roku 1848, medzi ktorými bolo aj zrušenie poddanstva pre urbáriálnych roľníkov

Štylizovaný obrázok znázorňujúci vyhlásenie „marcových zákonov“ a vypuknutie maďarskej revolúcie v roku 1848

(zrušenie roboty a iných urbárom stanovených povinností) a zaručenie základných ľudských práv. V tom čase pôsobil v Pešti, v advokátskej kancelárii A. Vrchovského. V uliciach počúval vznešené preslovy uhorských politikov o slobode. Uveril, že prijaté zákony sa budú vzťahovať aj na slovenský ľud. Preto nabádal k spolupráci s Maďarmi: „*Medzitým od Maďarov sa odtrhovať je nezmysel, keď sme s nimi všetkým činom spojení, ale musíme s nimi byť, s nimi pracovať na zvelebení krajiny a skrz to si uznanie v krajine ako Slováci vydobýjať.*“ - písal Samovi Hroboňovi. Tento vzrušený čas v ňom prebúdza netrpezlivosť a túžbu konať a prebúdzat' národ. Poznal pánov a vedel, že sa neradi vzdávajú svojich privilégií. Tušil, že budú chcieť nové ustanovenia pred ľudom zatajiť. Rozhodol sa teda, že nebude podaromnici vysedávať v Pešti, ale pôjde na Slovensko a bude ľudí povzbudzovať, aby sa prihlásili o svoje práva.

*Nad našou krajinou započalo svať,
bračekovci, podme slobodu si pýtať.
Podme pýtať, podme! sami nám nıkajú,
vtedy si ju berme, keď nám ju dávajú.*

*Kostol so zvonickou v Dolných
Plachtinciach, kde bol chytený a
mučený Janko Kráľ*

Odišiel teda pešo do Hontu, k priateľovi, príbel'skému učiteľovi Jánovi Rotaridesovi. Spolu potom zburcovali sedliakov z Plachtiniec, Příbeliec i ďalších dedín. Chodili z dediny do dediny, pálili dereše a urbárne knihy, ako symboly poroby, a hlásali ľudu novú slobodu – že už nebude pánov a poddaných, že si všetci budú rovní. Odpoveď vrchnosti na seba nenechala dlho čakať. 30. marca 1848 stoliční pandúri Kráľa, Rotaridesa a niekoľko najrevolučnejších sedliakov pochytili. Janka Kráľa na výstrahu verejne mučili - v Plachtinciach ho priviazaného za ruky vyťahovali na kostolnú vežu až pokiaľ mu nepopukali žily na zápästiach. Potom ich zatvorili do stoličného väzenia v Šahách. Vo väzení v Šahách a v Pešti strávil Janko Kráľ bez súdu, ale zato mučený a vypočúvaný, desať mesiacov. Zo žalára vyšiel až v januári 1849, keď knieža Windischgrätz obsadil Pešť. Bol zbedovaný, otrhaný a po prežitých hrôzach úplne šedivý, aj keď mal len 26 rokov. Keď sa ako-tak vystrábil napísal o svojom utrpení báseň Šahy a pridal sa k slovenským dobrovoľníkom, aby sa aspoň trochu pomstil svojim trýzniteľom za príkoria, ale najmä za to, že v ňom zlomili vieru v to, že on i jeho milovaný národ môžu byť

slobodní a rovní s inými. Tento pocit krivdy a bezprávia bol príčinou jeho frustrácie, depresí a beznádeje až do konca jeho života.

Jednou z najcharakteristickejších stránok kráľovho života bolo, že mu jeho nepokojný duch nedovolil nikdy naddho zotrvať na jednom mieste.

*Často blúdim, táram sa cez celý boží deň,
hľadajúc kolenačky aspoň dáky kameň,
na ktorý by si oprel boľavú hlavičku
a zadriemal zmorený aspoň len trošičku.
Ale čo je nemožné, to ani nehľadaj,
pokoja mať nemôžeš, všetko kričí: hybaj!*

Bol ako vietor v poli. Nikto nevedel, a niekedy ani on sám, v ktorú stranu sa vychytí. „Ako šialený som po svete lietel“ - píše v jednej z básní. Ani jeho najbližší často netušili, kde práve je.

V Jánošíkových stopách prešiel tretinu Slovenska, od jeho rodnej Terchovej, cez Klenovec, kde bol zľapaný, naspäť do Mikuláša, kde junák slovenský naposledy vydýchol na háku šibenice. Aby spoznal život bratských národov, prešiel, zväčša pešo, dolnú zem – Srbsko, Chorvátsko.

Besarábia

Pozdĺž Karpát putoval do Besarábie, kde žil „cigánskym“ životom s pastiermi. Sedel s

nimi okolo ohňa, počúval ich piesne a povesti. Ba zatúlal sa až do Turecka, odkiaľ si na pamiatku priniesol „čibuk“ (ktorý odvtedy takmer nepustil z ruky) a kokosový orech, v ktorom potom nosieval dohán do toho čibuku. Napokon sa ale vždy vrátil domov, pretože ako napísal v básni Orol:

*v cudzine žiadnej prítulky nedadú;
doma je pokoj, v svete búrky budú —
ale darmo je: kto proti osudu?*

Všetky tieto črty sa v jeho vnútri celoživotne bili. Raz sa prejavila jedna, raz druhá a inokedy sa splietli viaceré dokopy. Navonok sa potom prejavili nevyspytateľnou, zložitou a čudáckou povahou. A tú si priniesol aj do manželstva a rodinného života.

„Moja Marka“

Takto nežne nazval Janko Kráľ svoju mladú manželku, Máriu Polexínu, rodenú Modrányiovú, v liste Jozefovi Miloslavovi Hurbanovi krátko po ich svadbe. No dochované spomienky súčasníkov naznačujú, že priamo jej to počas ich spoločného života asi veľakrát nepovedal. Skôr naopak. Ale poďme pekne poporiadku.

Po sklamaní z revolúcie a maďarskej „spravodlivosti“ sa, podobne ako mnohí jeho slovenskí súputníci, rozhodol požiadať o službu vládneho úradníka v niektorej stolici obývanej Slovákmi. Dostal miesto stoličného registrátora Novohradskej stolice so sídlom v Balážskych Ďarmotách.

A vtedy – povedané slovami Jána Bottu - „*napadlo mu, že by sa mal oženiť*“. Toto rozhodnutie bolo prekvapujúce, pretože v jeho dovtedajšom živote, ani v jeho tvorbe nebol ani náznak výraznejšieho romantického citového záujmu o opačné pohlavie, či ako sa vtedy hovorilo „*belohlavie*“. (Aj keď viacerí autori uvádzajú, že po ňom niekoľko dievčienec pokukovalo – Štúrova sestra Karolína, Rotaridesova sestra Klára, sestra jeho moravského priateľa Bedřicha Rozehnala

Ktovie? Možno dozrel, povedal si, že už stačilo túlavého života a chcel sa usadiť. Možno to bol ďalší z jeho nevyspytateľných nápadov. A možno otrasné zážitky, po potlačení jeho príbel'sko-plachtinskej rebélie a uväznení, natoľko zlomili jeho vzdorovitú náturu, natoľko zlomili slobodumilovnému orlovi krídla, že sa snažil už len zaradiť do obyčajného, konvenčného života. Najprv teda prijal úrad a teraz sa chystal prijať manželský chomút.

Mária Poxelína Kráľová,
rod. Modrányiová

On ale nebol konvenčný. A ako už toľkokrát, aj teraz to dokázal. Rozhodol sa, že pojme za ženu sestru svojho spolužiaka a spolubojovníka z dobrovoľníckeho vojska Karola Alexandra Modrányiho z Uhrovca. Lenže ten mal sestry dve – sedemnásťročné dvojčičky Anastáziu a Máriu Poxelínu. Janko ich zbežne spoznal pri nejakej návšteve, buď ešte počas bratislavského štúdia alebo neskôr, keď s ich bratom dobrovoľníci počas revolúcie. A bolo mu jedno, s ktorou spojí svoj život. Ich otcovi, niekdajšiemu úradníkovi zayovského panstva, napísal: „Dovoľujem si úctivo a ponížene poprosiť o ruku jednej z Vašich ctených dcér. Ktorú uznáte pre mňa za vhodnejšiu, to ponechávam na Vaše uváženie. S úctou Vám oddaný, Kráľ Ján.“

Plavá Anastázia sa vydávať nechcela. Tmavovláska Mária vraj nemala námietky. Ale pravdepodobnejšia je verzia z rodinnej tradície, že ju k sobášu donútila matka.

Ako anekdota, pritiahnutá za vlasy a málo pravdepodobná aj na „Divného Janka“, znie historka, ktorú zaznamenal (asi na základe spomienok J. Bottu) český archeológ, historik a slavista Josef Ladislav Pič. Janko Kráľ údajne napísal budúcemu svokrovi, že kvôli množstvu práce nemá kedy prísť na sobáš a že mu má nevestu poslať poštou.

Ktovie, ako sa cítila chuderka Mária. Asi tušila, že jej manželský život nebude taký, aký si želá každé dospievajúce dievča - romantický a láskyplný. A budúcnosť jej obavy potvrdila.

Sobáš sa uskutočnil 7. apríla 1851 v Horných Ozorovciach, kam vtedy matrične spadla nevestin rodný Uhrovec. Krátko na to nasledovala Mária Poxelína, teraz už Kráľová, svojho manžela do Balážskych Ďarmôt.

Až keď bolo po všetkom, ako by si Janko uvedomil, čo vlastne urobil. Necelé dva týždne v liste J. M. Hurbanovi napísal: „...Ďalej, pomyslite si, čo som nevykonan! Dňa 7. dubna som sa v Trenčianskej stolici oženil a vzal som si Máriu Modrányiu za svoju družku – tým som aj ja už do radu ženáčov vstúpil. Čo Ľudovít Štúr na to povie, ktorý to slabosťou a zmyslenosťou nazýva! Moja Marka ako Vám, tak aj Vašej panej ponížené služby skazuje.“

Hľa, ďalší dôkaz, že Kráľ-rebel je minulosťou. Pred šiestimi rokmi Štúra grobiansky označil za oportunistu a málo odvážneho, tu to znie, ako by mal mladý študent Kráľ obavy, že ho pán profesor Štúr bude karhať, že nedodrжал jeho direktívu bezženstva.

Dnes už nezistíme, aké bolo vzájomné spolužitie čerstvých manželov Kráľovcov v Ďarmotách. Ani rodinná tradícia nám to neosvetlí, skôr naopak. Jedna z Kráľových vnučiek, Mária, uviedla, že sa vraj po ženbe Janko o rodinu nestaral a viac žil vonkajšiemu svetu. Naopak, ďalšia vnučka Viola zdôrazňovala, že sa venoval rodine, žene a deťom. Nežné pomenovanie z listu Hurbanovi i narodenie prvého syna Vladimíra Vseslava (marec 1852) však naznačujú, že aspoň spočiatku bolo ich manželstvo, ak aj nie úplne harmonické, tak aspoň pokojné.

Čoskoro sa to však zmenilo. Ťažké postavenie v úrade (Kráľovým nadriadeným bol jeho protivník z čias revolúcie, gróf Pongrácz z Příbeliec), hmotná núdza a z toho prameniace starosti o zabezpečenie rodiny (v auguste 1853 sa im narodil druhý syn Mladen Radivoj Basilius) v Jankovi prebudili jeho neskrotnú povahu, zdedenú po otcovi. Problémy začal čoraz častejšie utápať v alkohole a to sa potom odrazilo v jeho správaní k manželke. Božena Němcová, ktorá prišla na jar 1853 do Balážskych Ďarmôt za manželom Josefom, slúžiacim tam ako colný komisár, o tom napísala v liste priateľke: „...Je hrozný podivín, a ta jeho žena je veľmi pekná, mladička, ale hrozná

husa, on ji má tak právě co děvečku, sám řekl, že on jen jednu ženu miloval, nade všecko, z celé duše své, a to byla matka jeho, zato ale otce s toutéž náruživostí nenáviděl, a sice proto, že matku týral. A on totéž ženě dělá...”

Nič nenasvedčuje tomu, že by sa to zlepšilo ani po tom, čo Janko dostáva miesta v slovenských krajoch – Čadci, Martine, Kláštore pod Znievom. Ako úradník je veľmi svedomitý, ako manžel pravý opak. Počas pôsobenia v Čadci dokonca údajne nechal Máriu predvolať vo veci nejakého menšieho priestupku a uložil jej trest jedného dňa v „árešte“, ktorý si musela aj odsedieť!

Dobrácka Mária zatiaľ jeho správanie ako-tak tolerovala a do rodiny pribudli ďalšie dve deti – dcéra Anastázia (1857) a syn Janko (1861). To najhoršie však ešte len malo prísť.

V novembri 1860 sa naposledy prejavila Kráľova rebelská povaha. Ako súdny úradník slúžnovského úradu v Kláštore pod Znievom zorganizoval v Slovenskom Pravne za asistencie žandárov exekúciu oviec baróna Prónaya, ktorý dlhoval úradu poplatky za súdne trovy. Neslýchaná opovážlivosť! Z pohľadu maďarónov sa dopustil ešte horšieho hriechu v roku 1861, keď sa zúčastnil pamätného Memorandového zhromaždenia v Martine a ešte o ňom napísal oslavnú báseň - Dumu slovenskú – a vydal ju v časopise! Také trúfalé panslávstvo zasluhuje trest!

A tak sa aj stalo. Prišiel o svoje miesto a aj žiadosť o náhradný post v Mošovciach mu bola zamietnutá. Namiesto toho bol odoslaný v roku 1862 za prísediaceho stoličného súdu a sirotského otca do Zlatých Moraviec. Sice dostal väčšiu gázu, ale Moravce boli vtedy takmer čisto maďarské a zaostaté. A to bolo pre Janka, úprimného Slováka, inteligentného človeka a básnika neznesiteľné. Maďarskej vrchnosti však bolo aj toto stále málo a po rakúsko-maďarskom vyrovnaní (1867) ho opäť zbavili miesta a zobrali mu aj biednu penziu.

*Vladimír Vseslav, najstarší syn
J. Kráľa*

Postupne prepadal otupenosti a depresiám, ktoré znovu zaháňal pohárikom. Druhým, tretím, desiatym... Už ani nepísal. Vo svetlejších chvíľkach si však uvedomoval, že má zodpovednosť za rodinu, za ženu a štyri deti. Preto si urobil advokátsku skúšku a otvoril si advokátsku kanceláriu. V meste však už bolo niekoľko advokátov a tak mu zostala len tá najchudobnejšia klientela. Honoráre teda boli nízke a aj tie často tým najbiednejším odpúšťal. V zúfalstve rozmyšľal o emigrácii do Srbska alebo Ruska, kde sa nádejal na lepší život, ako o tom písal v roku 1867 Hurbanovi. Ten mu ale odpovedal, že ak odíde preč také osobnosti, ako on, čo bude s národom. A tak Janko ostal v Moravciach. Odmlčaný, zabudnutý, čoraz viac spustený a čudácky. Bočil od ľudí a oni od neho. Len v krčme bol s nimi. Ale viac telom, ako duchom. J. L. Píč zanechal spomienku na spoločnú návštevu kasína s cigánskou muzikou: „...Sedel, mlcel a kouřil. Nikomu není přítelem, s nikým se nezdělí – do kasína chodí, ale promluví-li, promluví úsečně...”

Jankove alkoholom podporené výčiny sa samozrejme odrážali na jeho rodinnom a manželskom živote. Hádky, krik a zlosť sú u Kráľovcov na dennom poriadku. Svoju frustráciu si potrundžený Kráľ vybíjal na žene. Mária sa ho snažila krotiť i chápať príčiny jeho depresívnych stavov. Mnohokrát ho terigala nocou z krčmy Pod sýpkami. Ale aj ona mala len jedny nervy a tak ich vzťah trpel čoraz viac. Ľudia ju ľutovali a ona svoju lásku a starostlivosť obracala na deti. Keď Janko vytriezvel, ľutoval svoje správanie a uvedomoval si, akú

Božena Němcová

dobrú a starostlivú má ženu. Ale už sa svojim besom nedokázal brániť a všetko sa opakovalo znova a znova.

Do sporov sa Janko dostával aj s deťmi. Ako dorastali, čoraz viac sa za otcovo správanie hanbili a hnevali sa na neho. Najmä druhorodený Mladen, ktorý sa na otca údajne najviac podobal. Vyčítal mu, že robí hanbu celej rodine a že sa hrubo a grobiansky správa k matke. Aj v tom bol Jankovým presným obrazom. Mladen bol na otca tak nahneváný, že keď študoval v Bratislave právo, odmietol prísť domov na Vianoce, napriek naliehaniu staršieho brata Vladimíra. Otec s matkou podľa Vladimírovho listu bratovi počas sviatkov často hovorili: „*Keby tu bol Mladen...*“ Ale nebol a Janko si uvedomoval, že je to jeho vina. Boli to jeho posledné Vianoce a Mladen už otca živého nevidel.

Začiatkom nového roka 1876 sa niekde nakazil brušným týfusom. Chradol zo dňa na deň. Postupne sa už ani neudržel na nohách, len ležal bezvládný v posteli. Nevládal ani jesť, všetko, čo mu obetavá Mária pripravila a horko-tažko do neho dostala, vzápätí vyvrátil. Iba fajčiť neprestal. V noci ho trápili mory - vracali sa mu hrozné zážitky z väzenia. Aby ich zahnal, nechával si pri posteli horiacu sviecu. Inak nezaspal. Keď svieca dohorela, okamžite ho strašné sny prebudili.

Zúfalá Mária ho odviezla do špitála. Aj keď nemala skoro žiadne peniaze. Ale bol to jej muž. Keď videla, ako sa trápi, zabudla na všetky prikoria, čo od neho skúsila. Chcela mu len pomôcť. Ale ani v špitáli ho nedokázali zaratovať a po troch dňoch ho poslali domov. Tam upadol do bezvedomia a už sa neprebral. Búrlivý život „Divného Janka“ sa uzavrel o 7. hodine 25. mája 1876. Mal 54 rokov.

*Mladen Radivoj Basilius,
Kráľov druhorodený syn*

Pamätná tabuľa na dome v Zlatých Moravciach, v ktorom žil a umrel Janko Kráľ

Epilóg

Keď pohrebný sprievod s Jankovou rakvou (do ktorej mu dali aj obľúbený čibuk) kráčal na zlatomoravecký cintorín, väčšina obyvateľov mestečka ani netušila, že o niekoľko chvíľ pochovajú jedného z najväčších slovenských básnikov. Oni ho poznali ako čudáckeho opilca, či prísneho, no spravodlivého pravotára. Len niekoľko kumpánov z „mokrej štvrte“ možno tušilo, že v ňom niekde hlboko drieme niečo z básnika, keď v dobrej nálade písal krátke veršovačky, ako napríklad pre cigánskeho muzikanta Halabrina:

*Lúbim hriato, lúbim víno,
zahrajže mi, Halabrinko!
Nech mi dneska nie je clivo...
Zahrajže mi, zahrajže mi moju nôtu!
Bárs mi hrobu jamu kopú,
bárs mi režu koreň stromu:
ja nezradím! A kto zradí – beda tomu!*

Keďže umrel na týfus, vysypali hrob vápnom. V tichosti rakvu spustili do jamy, zasypali zemou a na hrob dali jednoduchý drevený krížik.

Mária Poxlína sa neskôr presťahovala k najstaršiemu synovi Vladimírovi do Levíc, kde mal právnickú prax. Vladimír však po niekoľkých rokoch umrel na zápal mozgu. Mária odišla k dcére Anastázii a neskôr k synovi Mladenovi, s ktorého rodinou prešla viacero miest v Uhorsku až naposledy zakotvili v Turde, v dnešnom Rumunsku. Keď sa k Turde počas I. sv. vojny priblížil front, z obavy sa presťahovala k svojej najstaršej vnučke Irene, ktorá bola vydatá za učiteľa Samuela Pála a žila s ním v horehronskej Polomke. Ďaleká cesta však bola pre 82-ročnú ženu príliš namáhavá. Ochorela a onedlho po príchode do Polomky, 30. septembra 1916, umrela.

Kráľovo potomstvo sa postupne pomad'arčilo a, okrem vnučky Marišky, si všetci zmenili priezvisko na Szentkirályi.

O Jankov hrob na cintoríne v Zlatých Moravciach sa nikto nestaral. Drevený kríž postupne spráchnivel, hrob zarástol trávou a splynul s okolím. A tak teraz, bohužiaľ, netušíme, kde presne leží.

Pomník na martinskom Národnom cintoríne je len symbolickým uctením a poďakovaním neskorších generácií divnému, ale nesporne veľkému slovenskému básnikovi.

Kenotaf Janka Kráľa na Národnom cintoríne v Martine

Použitá literatúra:

Brtnáň, R.: ŽIVOT BÁSNIKA JANKA KRÁĽA; Matica slovenská, Martin, 1972

Brtnáň, R.: OSUDY JANKA KRÁĽA (Štúdiá a články); Vseslovanská slovesnosť, Turčiansky Sv. Martin, 1946

Vongrej, P.: SYN SVETA (Janko Kráľ); Tatran, Bratislava, 1989

Benčík, E.: KRÁLI DUCHA (časť Bol raz jeden Kráľ); Eden-Libellus, Bratislava, 2010
BURCOVAL SVOJU SÚČASNOSŤ PRE ŠŤASTIE BUDÚCICH POKOLENÍ (zborník pri 150.
výročí narodenia Janka Kráľa); zost. Ctibor Tahy, Osvetový ústav, Bratislava, 1972
Kráľ, J.: BÁSNE; zost. Ľubica Schmarcová, Kalligram a Ústav slovenskej literatúry SAV,
Bratislava, 2014